

Coman Gabriela

VECINĂȚILE FĂRĂ VECINI

(In Vintilă Mihăilescu – Gabriela Coman – Ferenc Pozsony – Anne Schiltz – Vasile Șoflău:
Vecini și Vecinătăți în Transilvania. Paideia, București, 2002. 93–118.)

NOI FORME ALE INSTITUȚIEI VECINĂȚII ÎN TRANSILVANIA

Adusă de sași odată cu colonizările din secolele al XII-lea și al XVII-lea, Vecinătatea, prezentă și astăzi în Transilvania, poate părea o formă istorică depășită, vestigiu al unor epoci revoluate. Departe însă de a fi o „fosilă vie”, ea este o formă de organizare socială extrem de receptivă la transformările sociale, care se modifică odată cu societatea, luând adeseori chipul acesteia. După stilul scriiturii³⁶ proceselor verbale redactate cu ocazia ședințelor Vecinătăților, de pildă, putem recunoaște contextul politic în care acestea s-au desfășurat: în perioada nazistă se vorbește de „legiuni” sau „camarazi”, în anii 50 sunt adresări în termeni de „tovarăși” și se fac referiri la „Partid³⁷”. De la jumătatea anilor 80, cu o accentuare după 1990, în Transilvania încep să se înființeze noi Vecinătăți, fenomen aproape³⁸ necunoscut până atunci. După știința noastră, acest fenomen se manifestă doar în satele în care au trăit (și mai trăiesc) sași, unde instituția Vecinătății era deja prezentă în viața comunității și unde românii o preluaseră, constituindu-și și ei, ca și sașii, Vecinătăți. Sunt ele diferite de celelalte? Dacă nu, de ce a fost nevoie de ele?

³⁶ În cazul statutelor Vecinătăților românilor este mai mult decât o simplă copiere, o preluare a regulilor din statutele Vecinătăților săsești: este o îmbogățire continuă cu precepte, cutume vehiculate oral. Impregnarea scriiturii de limbajul momentului dă o imagine despre modul în care a putut supra-viețui Vecinătatea ca structură socială paralelă cu cele de tip comunist.

³⁷ Aceste exemple sunt preluate din statutele Vecinătăților din Cristian, județul Sibiu.

³⁸ Spunem „aproape necunoscut” pentru că se pare că în Miercurea Sibiului se înființau Vecinătăți înainte de această dată. S-ar putea ca această practică să nu fie foarte veche, dar nu există informații pentru a verifica, iar imaginarul colectiv este împărțit între a o plasa în imemorial și a o nega. Vom reveni asupra acestei probleme.

Dacă da, în ce constă diferența? Este vorba de o pierdere de sens a Vecinătății? Sau este vorba despre altceva?

În cele ce urmează vom încerca să răspundem la aceste întrebări, analizând noile forme pe care Vecinătatea le ia în trei comunități din județul Sibiu: Cristian, Miercurea Sibiului și Turnișor. Vom face o trecere în revistă a condițiilor în care au apărut aceste Vecinătăți, apoi ne vom interesa de dimensiunile specifice din punct de vedere instituțional (mod de constituire, organizare, scopuri), pentru ca în final să ne interesăm de ceea ce actorii înșiși (re)găsesc în aceste Vecinătăți. Vom constata că dincolo de diferențele mai mult sau mai puțin sesizabile, multitudinea de variante sub care se prezintă Vecinătatea vorbește tocmai despre capacitatea ei de re-generare și nicidecum despre disoluția sa.

COMUNITĂȚILE GERMANO-CENTRICE

Am numit „comunități germano-centrice” comunitățile în care sașii au avut rolul principal și care sunt marcate de aceștia chiar și după plecarea lor. Fără a intra în detalii istorice, vom prezenta situația din majoritatea satelor în care au locuit sași: ce s-a întâmplat după plecarea acestora, care sunt noile mize locale ale conviețuirii și ce rol joacă instituția Vecinătății în această (nouă) configurație.

AU PLECAT SAȘII, AU VENIT... CEILALȚI³⁹

În toate satele săsești au existat valuri de migrații în diferite perioade, dar cel mai important este cel de după 1990. Până în 1990, chiar și în perioada 1940-1956, perioada războiului și a deportării sașilor în Uniunea Sovietică, populația majoritară a fost cea săsească. După război s-au înregistrat creșteri ale volumului populației satelor datorate în principal colonizării cu români. Aduși din alte sate sau chiar din alte județe să lucreze pe lângă CAP-urile nou înființate sau în cadrul structurilor politice locale de conducere, „coloniștii” – cum sunt numiți în majoritatea satelor – erau destinați creșterii volumului populației românești. Plecarea masivă după 1990 a sașilor a atras o nouă

³⁹ O parte din informațiile din acest capitol sunt extrase din Gabriela Coman, *Construcții identitare în Cristian după 1989*, Lucrare de Licență, Universitatea București, Facultatea de Sociologie, Psihologie și Pedagogie, 1997.

populație în sat. Ei sunt numiți cu termeni generici „venetici”, „nou-veniți” sau cu apelative care trimit la zonele de origine: „jinari”, „poienari”, „olteni” etc. În toate localitățile unde au trăit sași, nou-veniții sunt stigmatizați și asupra lor este proiectat un întreg imaginar negativ⁴⁰, adesea contradictoriu: hoți, necivilizați, perturbatori sau chiar distrugători ai ordinii locale, foarte bogați, dar și foarte săraci⁴¹. Spre deosebire de „coloniști”⁴², aduși de cei de la putere din anii 50-60, cei de după ‘90 au venit în comunitățile în care locuiesc acum din proprie inițiativă, urmând proiecte personale sau cel mult familiale. Primii au fost legitimați de sistemul politic care i-a adus și nu au avut nevoie de forme suplimentare de legitimare locală⁴³, iar în timp au început să fie tolerați și într-un anumit fel chiar considerați ca fiind de-ai locului. Veneticii din ultimii 10 ani întruchipează Străinul care a înlocuit Sasul. Băștinașii vorbesc adesea de sentimentul pe care ei îl resimt din ce în ce mai acut că satul nu le mai aparține și în paralel dezvoltă un discurs de elogiare a vremurilor care s-au dus și în special a sașilor, promotorii și susținătorii acestor valori. Pe un fond general de nesiguranță cauzat de criza socio-economică, nou-veniții sunt permanent rejectați de comunitatea băștinașilor, atât la nivel discursiv – prin crearea unui Alter negativ – cât și practic – prin neacceptarea lor în Vecinătăți. Apariția străinilor în sate a produs o raportare în termeni de **Noi** și **Ei**, **Băștinași** versus **Venetici/Străini/Vinituri**. **Noi** suntem diferiți de **Ei** pentru că **Noi** este expresia vechimii, a coabitării cu sașii, a cunoașterii obiceiurilor și a felului lor de a fi, în timp ce **Ei** sunt cei care strică norma, care „nu știu nimic din ce s-a întâmplat în sat”, și chiar, dacă ar ști, tot nu ar fi suficient

⁴⁰ Acest imaginar se manifestă în toate comunitățile în care apar valuri de străini, așa cum a fost cazul cu „coloniștii” în toată țara.

⁴¹ Acest fenomen este mai vizibil în Cristian, unde imaginea nou-veniților capătă două profile, ambivalente: când sunt foarte săraci, când sunt foarte bogați. Această situație se datorează faptului că situarea apropiată de oraș a făcut ca satul să fie mai atractiv pentru cei din comunele de pe munte – Jina, Tilișca sau Poiana Sibiului, recunoscute ca foarte prospere – dar și pentru cei din oraș care erau în căutarea unui loc pentru rezidențele secundare. „Sărăcia” apare ca element de discriminare negativă, ca în cazul unui nou-venit căruia i-a fost refuzată intrarea în echipa de Călușari pe motiv că este prea sărac.

⁴² Nu discutăm despre cei care au venit în comune în perioadele următoare coloniștilor, ca profesori sau medici, de exemplu, și care sunt considerați și ei venetici.

⁴³ Acesta este și unul dintre motivele pentru care coloniștii nu s-au constituit în vecinătăți până după 1990.

pentru a accede la poziția privilegiată a Noastră, a celor „vechi”. Construirea nou-veniților se face prin referire la autohtoni:

- „Venetici. (...) Pentru mine care sunt băștinaș, numai ai îs cristăreni care s-o născut aici, care-o îmbătrânit cu mine-aci, care ne cunoaștem cu toții. Acum (...) dacă mă duc prin sat mă întâlnesc cu oameni, d’apoi știu eu unde să-l pun, pe ce stradă, pe ce număr? Acum s-o stricat totul, de la revoluție încoace, de când o plecat sașii. Nu te mai cunoaște nimeni, nu mai cunoști pe nimeni.” (JB, sas, Cristian)

Băștinașii deplâng vremurile trecute când toți oamenii se cunoșteau între ei, când toată lumea știa ce trebuie (făcut) și ce nu. Din punctul lor de vedere, coabitarea cu sașii timp de mai multe generații le conferă drepturi suplimentare. Adesea apar discursuri în care condiția de localnic al unui sat nu este dată atât de rezidență, de faptul de a locui acolo, cât de împărtășirea unor valori ale unui trecut comun, de cunoașterea acestui trecut în care sașii sunt actorii principali:

- „Vine unul din Sibiu și spune «Eu sunt cristărean». Deci, ei, deja au intrat așa... Normal, și el este din Cristian, are o casă în Cristian, că stă de doi-trei ani, este tot cristărean. Dar el este deja cu principiul ăsta că tu care ai stat de o viață întreagă ești egal ca și el. Într-adevăr, ești egal, că stai în același sat, dar totuși la o adică, știu mai multe despre el [despre sat]. De exemplu, le mai explic despre sași sau cum erau chefurile la sași. Atuncea își dau și ei seama de ce noi ne considerăm mai băștinași față de ei: că știm mai multe față de ei despre Cristian, despre sași. Ei știu că mergeau la biserică, dar cum mergeau și ce făceau, nu știu.” (TO, român băștinaș, Cristian)

Recursul – și, implicit, discursul – despre trecut structurează acum toate interacțiunile cotidiene dintre cei vechi și cei noi; este invocată Vârsta de Aur a comunității, plasată exclusiv în trecutul imediat, perioada de după revenirea sașilor din deportările în Uniunea Sovietică, după cel de-al doilea război mondial.

SĂȘII, STRĂMOȘII ROMÂNILOR

„Sasul” este termenul de referință, el este primul în ierarhia satului, urmat de români și apoi de țigani. Ierarhia pare surprinzătoare cu atât mai mult cu cât, după deportare și colectivizare, sașii – ca de altfel și ceilalți locuitori ai satului – au rămas fără pământuri, dreptul de a-și practica meseriile le-a fost

redus substanțial, iar reprezentarea lor în structurile locale de putere a fost minoră⁴⁴. Dar chiar dacă economic și politic și-au pierdut întâietatea, ei au continuat să domine în plan simbolic. Considerați în fruntea ierarhiei atât de către români, cât și de către țigani, sașii nu sunt „supervalorizați”, așa cum ar părea ia prima vedere, ci le este recunoscut implicit rolul în instaurarea normelor.

- „Sașii ăștia erau niște oameni foarte corecți. Corecți și gospodari. Dacă în Ardeal îs oameni mai gospodari, datorită lor, mă gândesc eu (...). De la ei am învățat noi cam multe. Asta trebuie să le mulțumim.” (DG, român băștinaș, Cristian)

Este ceea ce am numit „modelul săsesc” construit pe două dimensiuni: „**ethosul muncii**”, ca sistem de valori și **Vecinătățile**, ca sistem de organizare.

Despre „ethosul muncii”, vom da aici doar câteva repere⁴⁵: sașii preferă să aibă un comportament distributiv echitabil în ceea ce privește distribuția produselor muncii, preferă să planifice munca, pentru ei contează mai mult „să îți faci treaba bine”, decât „să fii cel mai bun”, succesul este asigurat de voința personală și autodeterminare. La acestea se adaugă „obsesia” pentru perfecțiune, punctualitate, exactitate, disciplină. Deși unele din aceste trăsături ale sașilor sunt percepute de ceilalți ca fiind exagerate, ele devin din ce în ce mai apreciate la nivel discursiv.

Plecarea sașilor este însoțită complementar de disoluția modelului:

- „S-au dus în Germania și ne-au lăsat și au venit tați veneticii. Ți-i și urât să te duci în comună, când știi cine a stat, și acuma au venit tați țigani... E-o amestecătură și o harababură în comuna asta, de prafu’ se-alege de ea. Și a fost cea mai frumoasă comună când erau sașii aici!” (MR, româncă băștinașă, Cristian)

Recursul la origine nu apare în mod explicit, ci doar prin referiri indirecte, dar în contextul recompunerii sociale în care simplul recurs la coabitarea cu

⁴⁴ După 1944, au fost numai primari români, și din când în când vice-primari sau consilieri sași.

⁴⁵ „Ethosul muncii” pe care îl prezentăm aici a fost conturat în urma aplicării unui chestionar paremiologic și a unor situații distributive ipotetice în satul Cristian, și prezentat pe larg în Adina Ionescu-Muscel, Marcella Fauci, Alexandru Bălășescu, *între ordinea vechimii și renegocierea ordinii*, în *Dilema*, nr. 222, 25 aprilie – 1 mai 1997. Aceste trăsături sunt ușor de reperat în toate satele în care au locuit sași.

sașii și la vechimea în sat devine insuficient, acest demers legitim apare ca fiind extrem de necesar. Este o invocare a strămoșului prin „medierea” sașilor, care se produce prin ceea ce am numit „înfierii simbolice” și „moșteniri simbolice” din partea sașilor.

„MOȘTENIRI SIMBOLICE” SAU „PREDAREA ȘTAFETEI”

Sașii, obligați și de împrejurări, au lăsat pe seama românilor perpetuarea „modelui sășesc”:

- „Noi acum suntem minoritari. Ce mai putem face? Și sunt bătrâni, nu mai poate să pună baza pe nici-unul, putem spune așa. Că trebuie să ia românul treabă în mână și s-o conducă și să facă.” (HD, săsoaică, Cristian)
- „ – De unde aveți obiceiurile astea?
– Noi toate astea le-am moștenit de la sași.” (MC, româncă, băștinașă, Turnișor)
- „[Vecinătatea] a rămas moștenire de la sași și au luat-o și românii. Mai scâlcită, mai scrântită...” (VV, român băștinaș, Turnișor)
- „înfierile simbolice” sunt mai mult „asumări afective reciproce”, prin care autohtonii se delimitează de restul populației.
- „Românii noștri băștinași au fost oameni muncitori, oameni cumsecade.” (JB, sas, Cristian)

mergând până la formulări paradoxale ca:

- „Țigani noștri din Cristian sunt mai românizați, s-au dat după sași.” (MN, țigan băștinaș, Cristian)

și chiar identificarea românilor cu sașii:

- „Ăștia străini nu știe să poarte rânduielele. Nu mai știe. Fac în curți luxurile Iu’ Dumnezeu: fabrici peste fabrici, instituții peste instituții, privatizați peste privatizați, da’ de stradă nu se grijesc. Foarte urât. La noi, la sași, nu s-a pomenit așa ceva.” (MC, româncă băștinașă, Turnișor)

Asumarea nu se rezumă doar la prezent, la contemporani, ea se prelungește până în trecutul îndepărtat, până la strămoși, astfel încât continuum-ul recursiv de legitimare apare firesc:

COABITAREA CU SAȘII • VECHIMEA ÎN SAT • STRĂMOȘUL PRELUAT

Recursul la vechime și originea „mediată” de sași au un caracter simbolic și mențin această strategie la un nivel narativ, scopul ei principal fiind afirmarea prestigiului.

TREI LOCALITĂȚI ȘI VECINĂȚILE LOR

Până în 1990, în satele pe care le-am menționat mai sus: Cristian, Turnișor și Miercurea Sibiului⁴⁶, populația majoritară era cea săsească, urmată de cea românească și cea țigănească. După plecarea sașilor, raporturile s-au inversat: majoritari au devenit românii, urmați de sași și țigani, iar mai recent populația săsească a devenit cea mai puțin numeroasă. După spusele localnicilor, în 1998, în Cristian nu mai erau decât 60-70 de sași din aproape 2000 de persoane câte erau în 1990, iar numărul lor era în scădere continuă⁴⁷.

În toate comunitățile, Vecinătățile mai vechi⁴⁸ caută să păstreze principiile j săsești de organizare și în special proximitatea spațială: Vecinătatea de pe strada XVII în Cristian, Jalnica Vecinie în Turnișor, Vecinătatea Colibarilor în Miercurea Sibiului. După 1990, se constată un proces de diluare generală a acestor principii datorat în principal apariției noilor Vecinătăți, care urmează alte criterii. Deși migrează geografic în interiorul satului sau chiar în exteriorul lui, membrii Vecinătăților vechi își păstrează locurile în Vecinătățile din care fac parte.

■ „Îi dăm telefon și îi anunțăm când e adunare, când să vină la înmormântare. Ei îs din Turnișor și au plecat la bloc, da' au rămas mai departe în Vecinătate și la Biserică”. (MC, româncă băștinașă, Turnișor)

⁴⁶ Satul Cristian se află la 10 km de Sibiu pe drumul spre Sebeș. Miercurea Sibiului este o comună situată la jumătatea distanței dintre Sibiu și Sebeș. Turnișor este în prezent un cartier al Sibiului, aflat imediat lângă oraș pe drumul spre Sebeș, care prezintă influențe din structurile urbane ale Vecinătății, dar în același timp și trăsături ale celor rurale. Până după al doilea război mondial a fost o comună cu administrație de sine stătătoare.

⁴⁷ Volumul populației țigănești este stabilit urmând auto-identificarea fiecăruia, ceea ce face ca acesta să fluctueze în funcție de context.

⁴⁸ Înțelegem prin Vecinătăți „vechi” Vecinătățile care existau deja în perioada în care au început să apară cele „noi” (cele care constituie subiectul prezentării de față).

În 1998, în Cristian erau 11 Vecinătăți și 23 de străzi, ceea ce înseamnă că proximitatea spațială începuse deja să nu mai fie un criteriu de bază în constituirea Vecinătăților.

În Turnișor există o Vecinătate (Dumbrava) înființată încă din 1965, constituită „după prietenie”, colegialitate de serviciu între bărbați și care de la început a avut membrii împrăștiați în tot orașul Sibiu. În anul 2000, în afară de aceasta, mai erau și altele⁴⁹: Livezii, Jalnica Vecinie sau Vecinătatea Iancu de Hunedoara (după numele străzii), Zăvoi, Vecinătatea Popii, D.D.Roșea, Brâncoveanu sau Ghiocelului, din care ultimele două au apărut după 1990.

În Miercurea Sibiului, Vecinătățile sunt constituite după ambele criterii, atât cel al proximității spațiale, cât și cel al prieteniei, colegialității, profesiei, în anul cercetării noastre, 2000, au fost identificate 13 Vecinătăți dintre care doar câteva aveau nume proprii – Pomul Verde, Colibarilor, Meseriașilor, Tractoriștilor – restul fiind numite după numele tatălui de vecinătate. Dintre acestea, nou înființate erau patru⁵⁰.

Vecinătățile săsești au un statut aparte. Din cauza reducerii volumului populației săsești, membrii comunității săsești din Cristian sunt reuniți împreună cu cei din Turnișor și din Apold într-o singură Vecinătate care transgresează limitele satului. În Miercurea Sibiului au mai rămas două Vecinătăți săsești, una cu 13 familii, cealaltă cu 7 familii. În toate cele trei cazuri, funcțiile organizatorice ale tatălui de Vecinătate au fost preluate de către păstorul⁵¹ Bisericii Evanghelice (chiar și în situația în care la Miercurea Sibiului există tați de Vecinătate).

⁴⁹ Numărul total de Vecinătăți variază de la un interviuat la altul. Foarte puțini știu exact câte Vecinătăți mai sunt. Majoritatea le numesc cu certitudine pe cele mai vechi: Zăvoi, Popii, Jalnica.

⁵⁰ În Miercurea Sibiului, comunicarea în multe dintre Vecinătăți este foarte redusă. Din această cauză am avut dificultăți în a recenza Vecinătățile și a stabili cu exactitate datele de înființare.

⁵¹ În Cristian, Turnișor și Apold este același pentru toate cele trei parohii.

NOILE VECINĂȚĂȚI, ÎNTRE PRELUAREA ȘI (RE)CONSTRUIREA INSTITUȚIEI VECINĂȚĂȚII

Am numit „Vecinătăți noi” formele de organizare care au apărut relativ recent, începând din a doua jumătate a anilor 80, luând drept model Vecinătățile deja existente în comunele respective.

Deși în unele comunități se constată o permeabilitate a Vecinătăților mai vechi față de non-băștinași, în general, urmând modelul săsesc, Vecinătățile autohtonilor sunt închise „străinilor”. Motivele invocate ca fiind la baza acestei excluderi nu variază foarte mult de la o comunitate la alta: se spune că deja sunt prea mulți și Vecinătatea ar deveni nefuncțională sau că Vecinătatea s-a constituit urmând principiul proximității spațiale și nu au cum să accepte membri de pe alte străzi.

Dacă la început nou-veniții au fost indiferenți la prezența Vecinătăților, în timp ei au devenit din ce în ce mai interesați, sfârșind prin a-și constitui propriile lor Vecinătăți.

Majoritatea Vecinătăților actuale sunt nou înființate și apar ca niște no utăți; unele însă sunt reînființate, iar în Miercurea Sibiului ele apar ca ceva obișnuit, ce intră într-un fel de „logică regenerați vă”. O parte din aceste Vecinătăți au apărut înainte de 1990, celelalte după această dată.

CRITERIILE DE CONSTITUIRE ȘI COMPUNERE

În general, membrii acestor Vecinătăți sunt nou-veniți în comunitățile respective, împrăștiați în tot satul. Unele Vecinătăți au chiar membri care locuiesc în alte sate sau chiar în orașe, în Săliște sau la Sibiu. Majoritatea lor spun că au încercat să își constituie Vecinătățile după apropierea spațială:

- „În principiu, am vrut să facem pe stradă [Vecinătate], domnule, indiferent că-i moldovean, că-i oltean, că-i din Miercurea, că-i din Sibiu sau de unde e.” (IS, nou-venit în Cristian)

Comun tuturor este înlocuirea *de facto* a criteriului proximității cu cel al selecției membrilor în funcție de profesie, ocupație sau prietenie. Cu toate acestea, în Cristian, de pildă, există permanenta referire la Vecinătățile săsești ca la modelul ideal de organizare:

- „Ăștia vechi, Vecinătățile, au pe străzi [Vecinătatea]. Deci o stradă sau două. Alea-s Vecinătăți. Pe străzile apropiate. Și noi ne-am adunat, nu suntem toți de pe aceeași stradă, da' fiind toți veniți, suntem în iot satul împrăștiați. Majoritatea sunt de pe strada asta. Și ca să fim mai mulți am inclus prieteni și cunoștințe.” (MF, nou-venită, Cristian).

Apartenența religioasă nu a fost un criteriu de selecție pentru cei din Vecinătățile românești mai vechi⁵². Pentru nou-veniți, religia apare însă ca o modalitate de a se delimita la rândul lor de alții, de a construi categorii definite prin „lipsă de calitate”, care să îi asemene și în același timp care să îi deosebească:

- „Te dă afară dacă intri în altă religie. Trebuie să fii de aceeași religie. Normal că n-o să poată veni cu tine la chef; au alte obiceiuri la înmormântări, la nunți.” (IB, nou-venit, Cristian)

În Miercurea Sibiului, în general, cel mai des criteriu invocat este cel al prieteniei între diferiți indivizi sau între familii. În Vecinătatea Colibarilor, cea mai veche din comună, respectarea consecventă a criteriului spațial a început să producă perturbări în funcționare: copiii celor din Vecinătate, odată căsătoriți s-au mutat în alte zone din sat, membrii Vecinătății au îmbătrânit și o parte dintre ai au murit, prea puțini au mai avut forța să presteze muncile corespunzătoare diferitelor funcții. În general, copiii au format noi Vecinătăți cu prietenii din aceleași generații, Vecinătăți generaționale, „pe vârstă”. Adesea, copiii, ca membri într-o Vecinătate, iau în grijă părinții, aceștia devenind un fel de „membri de rangul doi”. Ei nu participă la adunări, nici la petreceri și nici nu au responsabilități în cadrul Vecinătății. Spre deosebire de Vecinătățile vechi, Vecinătățile generaționale tinere îi ajută pe copii, ca membri ai ei, în cazul în care părinții decedează. Pentru că mulți dintre membrii unei Vecinătăți au cam aceeași vârstă, multe din Vecinătăți se dizolvă funcțional⁵³ odată ce membrii lor se retrag lângă copii. Pentru unii dintre cei mai în vârstă, refuzul de a face parte ca membri deplin din aceeași Vecinătate ține de considerente etico-morale (ceea ce nu pare să fie cazul în Cristian):

⁵² Spre deosebire de Vecinătățile săsești, care, înainte de a fi „săsești”, erau „luterane”. Biserica Luterană a fost tot timpul o prezență centrală în viața Vecinătăților, astfel încât am putea spune, metaforic, că Vecinătățile sunt prelungirea comunitară a Bisericii.

⁵³ La aceste Vecinătăți ne refeream când vorbeam de „principiul de disoluție regenerativă”.

- „Nu se poate cu tinerii. Cum să merg cu copilul meu [la petrecere]? Poate mai vorbesc urât. Cum să mă audă băiatul? Nu se poate.” (AC, româncă, Miercurea Sibiului)

Alte Vecinătăți urmează criteriul profesional, care adesea se poate confunda cu cel al prieteniei, pentru că limita dintre colegialitate și prietenie glisează foarte ușor dintr-o parte în alta (cum este cazul prietenii individuale, și nu familiale). Așa este, de exemplu, Vecinătatea meșteșugarilor sau cea a tractoriștilor.

În Turnișor, noile Vecinătăți înființate sau re-înființate după 1990 s-au constituit urmând criteriul spațialității, chiar dacă acesta se lărgeste și în componența unei Vecinătăți intră mai multe străzi. Situația diferită de celelalte sate se explică printr-o prezență simbolică mai redusă a vechilor Vecinătăți în imaginarul comunității. De altfel, chiar și în prezent, oamenii cunosc puține detalii despre Vecinătăți: „sașii aveau Vecinătăți”, „românii din zona veche [din Zăvoi] aveau și ei ca și sașii”, dar în rest nu se știe câte sunt, pe unde mai există sau cine este tatăl de Vecinătate.

- „GN [soț] – Cine-i acia șef...? nu știu.
GM [soție] – Munteanu Aurel, Copilu’.
GN [soț] – El e?! No, uite, vezi, nici nu știam. Ele femeile discută.”
(NG și MG, Turnișor)

În Miercurea Sibiului și în Cristian mai există un tip de Vecinătate, pe care l-am numit *elitist*⁵⁴. În Turnișor, el nu are aceeași amploare, este mai mult schițat, aproape sugerat. De multe ori numele Vecinătății arată criteriul după care membrii ei s-au constituit iar faptul că unele au mai multe nume indică percepțiile celorlalți despre ele. „Vecinătatea Ghișoiu⁵⁵” mai este cunoscută în Cristian și ca „Vecinătatea intelectualilor”, deși ei se autointitulează „Vecinătatea de pe străzile IV, V, VI, VII și un pic din II”. Aceeași situație există și în cazul Vecinătății „Pomul Verde” din Miercurea Sibiului, pe care sătenii o numesc „Vecinătatea Vicelui” sau „a intelectualilor”.

⁵⁴ Numim aceste Vecinătăți „elitiste” urmând tipul de definiție al sătenilor, care se suprapune și cu cel promovată de o parte a membrilor lor.

⁵⁵ Detalii despre această Vecinătate se află în Gabriela Coman, „Vecinătatea Ghișoiu” sau *polifonia formelor*, lucrare prezentată la Colocviul Anual al Observatorului Social al Universității București, ianuarie 1998.

În aceste cazuri, cei care au avut inițiativa constituirii erau băștinași și aveau studii superioare, iar membrii lor veniseră, mai recent sau mai de demult, din localități învecinate sau din zone mai îndepărtate. La rândul lor, membrii fondatori ori aveau studii superioare ori dețineau funcții administrative și politice⁵⁶. Reuniți în Vecinătăți, ei reproduceau la nivel local rețeaua de influență a Partidului.

În Cristian, inițiator, alături de primarul Ion Ghișoiu, a fost și doctorul Mihai Bălan, venetic în sat de peste 30 de ani (care în final s-a retras și nu s-a mai înscris în nici-o Vecinătate):

- „Am încercat să organizez Vecinătatea cu ceva venetici: ceva ingineri, ceva medici, asistente, dinăștia care au venit ulterior și nu făceau parte din astea [Vecinătățile] organizate anterior.” (MB, Cristian)

Aceasta a fost și structura de bază a Vecinătății la care s-au adăugat mai târziu și alții: cadre didactice, funcționari din primărie, directori ai diferitelor societăți, foști primari în comune din zonă, patroni. În pofida caracterului elitist evident, primarul Ghișoiu vorbește de constituire în funcție de proximitate, ca și în cazul Vecinătăților săsești. Pentru el nu este importantă atât asocierea în sine, cât *asocierea în Vecinătate*, adică în „forma de asociere” specifică sașilor: cu cât este mai aproape de modelul sașilor, cu atât este mai „veridic” în demersul de legitimare în cadrul comunităților. Cu toate acestea, alți membri ai Vecinătății vorbesc de un criteriu combinat între spațialitate și elitism:

- „(...) este o Vecinătate bazată pe afinități, pe idealuri comune, dar avem și limită de străzi.” (DC, nou-venit, Cristian)

iar alții vorbesc numai de elitism:

⁵⁶ Membrii Vecinătății Ghișoiu (în 1997): un primar, 2 foști primari de comună (Cristian și Orlat), director la I.C.J.L. Sibiu, director la Societatea de mașini mecanizate din Cristian, președinte de Asociație agricolă, director de școală, patroni, ingineri agronomi, profesori și învățători, funcționari din primărie, medici.

Membrii Vecinătății Pomul Verde (2000): maistru IAS, economistă IAS, patron ai Restaurantului din sat, economisă, laborantă, tehnician, contabil la Direcția Financiară din Săliște, colonel la pensie, profesoară, maistru – patron Service Sebeș, patroană, mecanic cu atelier propriu, contabil, învățător, învățătoare, șef Vinalcool, contabilă Vinalcool; maistru principal la stația principală, bibliotecară; muncitoare, șofer, profesor, educatoare.

■„(...) noi suntem și după studii, pe undeva, după pregătirea profesională, pe undeva Nu ne-am luat după stradă.” (FL, venit înainte de ‘90, Cristian)

■„(...) aicea-s mai cu vârfuri din astea de intelectuali (...). Nu cred că intră în Vecinătate un om simplu... N-o să intre c-așa a fost pomeala.” (MB, româncă băștinașă, Cristian)

Spre deosebire de cei din Cristian, membrii Vecinătății „Pomul Verde” nu încearcă să impună proximitatea spațială drept criteriu și spun de la început că s-au format ca Vecinătate după „prieteneală”. Pentru ei nu este atât de important de a impune acest criteriu, pentru că în Miercurea Sibiului există deja o tradiție a băștinașilor de a forma noi Vecinătăți fără a pierde „caracterul săsesc” al organizării.

INSTITUȚIA „NOILOR VECINĂȚĂȚI”

Regulile

Ca și în cazul celor mai vechi, viața noilor Vecinătăți este reglementată de **statute**. Scrise sau „orale”, majoritatea statutelor sunt copiate după cele românești sau săsești sau preluate „din auzite”. Statutul specifică drepturile și obligațiile membrilor Vecinătății, sancțiunile corespunzătoare acestor sarcini, condițiile de admitere și de excludere din Vecinătate. Articolele de regulament adăugate sau completate dau imaginea a ceea ce sunt Vecinătățile pentru membrii lor, mai mult, care a fost spiritul în care ele au fost constituite.

Registrele conțin în primul rând numele membrilor Vecinătății, anul în care au fost admiși, diferitele funcții pe care aceștia le-au deținut în cadrul Vecinătății; există de asemenea o evidență a datoriilor pe care le are fiecare familie față de Vecinătate (acumulate din cotizații și sancțiuni) și, în sfârșit, o contabilitate a fondului Vecinătății (rezultat din amenzi sau din închirierea veselei), un bilanț al veniturilor și al cheltuielilor.

Statutul reprezintă imaginea pe care o are instituția Vecinătății despre menirea sa. Ceea ce dinamizează însă cotidian viața Vecinătății este registrul. Aici este vizibilă negocierea pe care fiecare unitate (familie) o face cu Vecinătatea în diferite situații: de la stabilirea datei adunării din iarnă și a petrecerii din vară, ocaziile de întâlnire (sărbătorirea zilelor de naștere, de exemplu), până la stabilirea rolurilor îndeplinite de Vecinătate și, implicit, de fiecare membru al ei, la înmormântări și mai ales cuantumul

corespunzătoare cotizațiilor anuale, taxelor de înscriere, sancțiunile. În Vecinătățile elitiste se manifestă o întărire și chiar o exagerare a regulilor și a interdicțiilor. Amenzile sunt mult mai mari decât în celelalte Vecinătăți, iar pentru fiecare minut întârziere la adunări și chiar la petreceri se aplică o penalizare. Pe de altă parte, în celelalte Vecinătăți noi, în multe situații concrete, regulile s-au flexibilizat, și-au pierdut caracterul obligatoriu și au devenit opționale:

■„[Tatăl de vecini] se alege anual, dar eu sunt tată de Vecinătate de 5 ani. Au zis că să rămân tot eu. [Pe adjunct] eu îl aleg dintre cei din comitet. Ca și pe casier. Dar tot eu strâng banii, nu casierul.” (AS român băștinaș, Vecinătatea D.D.Roșca, Turnișor)

■„[Deși în statut sunt prevăzute 2 petreceri pe an], de 2 ani n-am mai făcut. N-am avut sprijin din partea membrilor Vecinătății. Chiar înainte de Paști [ceea ce înseamnă cu 3 luni în urmă] am avut o inițiativă: am umblat la porți și au spus că vin, dar când am fost să strâng banii, n-au mai vrut doar câțiva. Și am amânat.” (AS, român băștinaș, Vecinătatea D.D. Roșea, Turnișor)

Multe din noile reglementări sunt prelucrări mai mult sau mai puțin elaborate ale diferitelor practici păstrate din ritualurile politice de dinainte de 1989 ale organizațiilor sindicale sau de partid: alegerea adjunctului de către tatăl de Vecinătate, reprezentarea proporțională a femeilor și a bărbaților în conducerea Vecinătății, participarea femeilor la ședințele Vecinătății, cererea scrisă de admitere în Vecinătate.

Intrarea și ieșirea din Vecinătate

La sași – apoi și la români – toți membrii comunității aparțineau unei Vecinătăți. Ne-apartenența la Vecinătate era echivalentă cu „moartea socială”. Relațiile cu exclușii erau interzise de statute, cu atât mai mult cu cât ne-apartenența survenea în urma unei excluderi din Vecinătate, adică în urma unei negări colective a unui statut individual în sânul Vecinătății. Refuzându-le dreptul de a fi egali cu ceilalți, Vecinătatea îi abandona în starea de in-diferență a Străinului/ilor.

În noile Vecinătăți, apartenența nu mai are aceeași încărcătură: a fi sau nu membru într-o Vecinătate devine o alegere și dobândește caracter opțional:

- , – Dacă cineva refuză [să participe la săparea gropii]?
 - Plătește pe cineva în loc. Dacă refuză și aia [să plătească un înlocuitor], e exclus din Vecinătate. **Pentru că e ceva benevol să fii în Vecinătate** [subl.m., GC].” (AS, român băștinaș, Vecinătatea D.D. Roșea, Turnișor)

Fără îndoială că această pierdere a caracterului totalizant începuse să se manifeste mai demult: al doilea război mondial, deportarea sașilor, colonizările cu români, toate acestea au contribuit la flexibilizarea relațiilor interne și externe ale Vecinătății. Aceasta se acutizează însă și irupe la nivel discursiv sub forma „alegerii” de abia după 1989.

Ca și în Vecinătățile vechi, există un întreg ritual de intrare noile Vecinătăți. Aproape toate statutele acestora precizează că primul demers pentru a intra constă în adresarea unei cereri scrise tatălui de Vecinătate prin care respectivul își exprimă dorința de a face parte din Vecinătate. De regulă, cererea trebuie aprobată cu o majoritate de voturi sau chiar în unanimitate de către membrii Vecinătății. Există însă situații, mai ales în Turnișor, când tatăl de Vecinătate și/sau membrii Vecinătății încearcă să coopteze cât mai multe persoane/familii, în speranța că vor întări Vecinătatea:

- , (...) trebuie să-i spui și avantajele și obligațiile. Îi invităm la ședințe să se convingă.” (Vecinătatea D.D. Roșea, Turnișor)

Cererea se discută în lipsa candidatului în adunarea din iarnă a Vecinătății și se supune la vot. Noul admis este obligat adesea să plătească o taxă de înscriere și să dea de băut adunării. Sumele și cantitățile cerute diferă de la o Vecinătate la alta:

- , 1 kilogram de țuică și 5 kilograme de vin, plus o taxă echivalentă cu un sfert din salariul mediu lunar pe economie.” (Vecinătatea Ghișoiu, Cristian)
- , 3 litri de vin și o taxă de 200.000 de lei [în anul 2000].” (Vecinătatea lui Mălai, Miercurea Sibiului)

Taxa de înscriere este stabilită în funcție de costul la zi al tacâmului și de cotizația anuală. În condițiile în care unele Vecinătăți nu fac multe petreceri din lipsă de bani, tacâmurile și vesela devin mijloc de reglare financiară: ele sunt închiriate Vecinătăților care au nevoie de ele.

În Vecinătatea Constantin Brâncoveanu din Turnișor, recent înființată, nu există nici taxă, nici cotizație:

- „Dacă-i mai puneam și taxe, nu mai venea nimeni. Se punea amendă, da'...” (Vecinătatea Brâncoveanu, Turnișor)

Excluzând acest caz extrem, intrările în noile Vecinătăți sunt mai anevoioase decât în Vecinătățile vechi, pentru că ieșirea nu mai are valențele pierderii dreptului de „locuitor al cetății” și este exprimată în termeni de „retragere”:

- „(...) retragere fără pretenții materiale din urmă.” (Vecinătatea Ghișoiu, Cristian)

Ieșirea din Vecinătate duce la „pierderea dreptului de proprietate asupra bunurilor cumpărate, precum și a banilor strânși din cotizația anuală”. Față de statutele vechi, în cele noi ieșirea nu se mai pune în termeni de excludere hotărâtă de Vecinătate, ci în termeni de alegere individuală: alegi să participi la anumite evenimente sau alegi să plătești, alegi să plătești amendă/amenziile sau alegi să nu plătești. A „alege” nerespectarea regulii înseamnă a asuma ieșirea-excluderea. Excluderea non-voită ar decurge mai degrabă din nerespectarea unor norme morale decât din aplicarea regulamentului și are un caracter oscilant între ipotetic amenințător și ipotetic „de negândit”:

- „Care e scandalagiu, gelos, care nu plătește. Să îți vezi de treaba ta... ca cum am fi într-o familie. (...) care nu e bun îl dăm afară.” (MI, Miercurea Sibiului)
- „ – No, da' și acum dacă, de exemplu, îți vine rândul, trebuie să te duci să sapi groapa și tu nu poți că ești bătrân, și no, nu poți... Atuncia, plătești pe cineva să se ducă în locul tău.
- Și dacă nu plătești?
- Nu există așa ceva. Nu există. Îi rușine.” (MG, Turnișor)

În ultimul caz, plata nu se face neapărat pentru că este stabilită printr-un regulament contractualist în statut, ci pentru că există o sancțiune social-morală, „este rușine”.

Conducerea Vecinătății

În general, o Vecinătate este condusă – ca și în cazul celor săsești – de un *Tată de Vecinătate* sau *Noberhann* și un *Ajutor al Tatălui de Vecinătate*. În unele Vecinătăți este prezent și *casierul*. Mai există și funcția simbolică atribuită soției tatălui de Vecinătate, aceea de *Mamă de Vecinătate*. În Cristian, principalele funcții poartă numele de *Tată Mare de Vecinătate* și, complementar, *Tată Mic de Vecinătate*. Soțiile lor sunt numite *Mamă Mare* și *Mamă Mică de Vecinătate*. În Turnișor, Vecinătatea este condusă de un *Noberhann*, ajutat de un casier. În Miercurea Sibiului nu există funcția de Mamă Mică de Vecinătate.

Unele Vecinătăți au structuri diferite, care seamănă foarte puțin cu „modelul săsesc”. Astfel, de pildă, Vecinătatea D.D.Roșca din Turnișor este condusă de un Consiliu de Conducere, format din 5 persoane: tatăl de Vecinătate, casierul și trei membri. Întotdeauna trebuie să se țină cont să fie două femei și trei bărbați.

Deși momentul în care se schimbă tații de Vecinătate se numește „alegere”, el este desemnat după criterii care au fost stabilite de la constituirea Vecinătății sau re-definite între timp. De cele mai multe ori, aceasta se face anual, spre sfârșitul lunii ianuarie și este perioada cea mai importantă în ciclicitatea vieții unei Vecinătăți. Există însă Vecinătăți care își redeseamnă tatăl la 2 ani și chiar la 3 ani. În desemnarea taților de Vecinătate, proximitatea spațială a fost înlocuită de ordinea înscrierii/admiterii în Vecinătate sau de ordinea descrescătoare a vârstei. Aproape în toate cazurile, primul tată de vecinătate a fost tras la sorți dintre bărbații aflați pe lista inițială de înscrieri.

Sarcinile Tatălui de Vecinătate variază de la o Vecinătate la alta. Aproape în toate cazurile, el păstrează legătura cu celelalte Vecinătăți și cu Primăria, el organizează petrecerile Vecinătății (el trebuie să găsească locul de desfășurare pentru cea din vară, eventual să asigure și muzicanții), gestionează zestrea Vecinătății (vesela și uneltele de înmormântare) și fondul Vecinătății, strânge banii de petreceri, distribuie sarcinile la înmormântări și participarea reprezentanților masculini ai familiei la acest serviciu, stabilește amenzile și încasează sumele pentru băutura.

Mama de Vecinătate își ajută soțul la organizarea petrecerilor de iarnă și din când în când mai organizează la ea adunări ale femeilor. Un rol mai clar definit apare într-o Vecinătate din Turnișor, unde mama de Vecinătate supraveghează, alături de soțul său, respectarea regulamentului:

- „*Noberhanul* trebuie să țină evidența și să dea amenzi. Eu și soțul trebuie să supraveghem peste tot: eu la femei și el la bărbați. [Peste] tot cu creionul.” (SS, româncă băștinașă, Vecinătatea D.D. Roșea, Turnișor)

Ajutorul de Tată de Vecinătate îl ajută pe tatăl de Vecinătate la îndeplinirea sarcinilor pe care le are. Câteodată el cumulează și funcția de casier.

ADUNĂRILE VECINĂȚĂȚII

În iarnă există două momente importante: *întrunirea membrilor Vecinătății și petrecerea de iarnă*. Spre deosebire de Vecinătățile vechi, la adunarea membrilor Vecinătăților noi participă și femeile și bărbații. Se hotărăște data exactă la care se va ține petrecerea, se discută activitățile din anul precedent, se reajustează quantumul cotizațiilor, taxelor și al amenzilor⁵⁷, se discută noile cereri de intrare în Vecinătate, se stabilește⁵⁸ noul tată de vecini, se transmite registrul de la un tată la altul.

În multe Vecinătăți, *petrecerea de iarnă* aduce cu balul mascat al sașilor. Adesea, Vecinătățile care au petrecerea în aceeași seară se vizitează între ele și își fac reciproc daruri simbolice.

Petrecerea de vară are loc de obicei în lunile iulie sau august, în funcție de stadiul muncilor agricole. Participă toți, inclusiv copiii. Petrecerile se fac în aer liber sub formă de petrecere la iarbă verde sau, dacă există posibilități financiare, se merge la restaurant.

În Vecinătățile elitiste chefurile devin scop în sine, se transformă într-o competiție în interiorul Vecinătății, se ajunge la o etalare indirectă a resurselor disponibile (financiare, relaționale etc). Cei din Vecinătatea „Pomul Verde” din Miercurea Sibiului, de pildă, transformă petrecerea de vară într-o excursie de 2 zile la munte. Fiecare familie contribuie cu o anumită sumă de bani stabilită dinainte, astfel încât să fie acoperită cheltuiala pentru mâncare și băutură pentru toată perioada. În Vecinătatea Ghișoiu din Cristian, la petrecerea din iarnă toată lumea participă financiar. Organizarea aparține tatălui mare ajutat de soția lui și câteodată și de tatăl mic și de soția acestuia. În fiecare an,

⁵⁷ Amenzile sunt stabilite de fiecare Vecinătate în parte și variază în funcție de starea materială a membrilor Vecinătății.

⁵⁸ Spunem «se stabilește», pentru că se poate întâmpla ca vechiul tată de Vecinătate să fie convins de ceilalți membri să își prelungească mandatul. Astfel de situații sunt favorizate și de lipsa de entuziasm a următorului de pe listă.

meniul devine din ce în ce mai bogat și mai costisitor, sunt invitați cântăreți celebri de muzică populară, petrecerea nu se mai face în casa tatălui de Vecinătate, ci se închiriază localuri sau cabane la munte. Ei au în plus o petrecere prilejuită de ziua de naștere a bărbaților. Spre deosebire de celelalte petreceri, acestea sunt suportate financiar de către familia sărbătoritului. Petrecerea Vecinătății este un eveniment colectiv la care participă toată Vecinătatea, astfel că prestigiul fiecărei familii este „expus” doar prin acțiunea bărbatului familiei care este tată de Vecinătate în anul respectiv. Este un fenomen pe termen lung, care necesită răbdare, pentru că fiecare familie trebuie să aștepte până când capul familiei devine tată de Vecinătate. Spre deosebire de acestea, „chefurile aniversare” pun în scenă toate familiile în același an, fiecare având ocazia de a organiza o mare și impozantă petrecere, care să-i poarte numele – „fiecare vrea ca el să fie ceva mai...” (MB, Vecinătatea Ghișoiu, Cristian)

DE CE TOTUȘI VECINĂTATEA ?

De ce preferă totuși nou-veniții să se reunească în Vecinătăți? Ce le oferă Vecinătatea în plus față de alte posibile forme de organizare socială, ca asociațiile sau cluburile?

Dincolo de diferitele motive mai mult sau mai puțin raționalizate pe care ei le invocă, regăsim nevoia de „a fi” și de „a acționa” împreună nu numai informai, | dar și în forme pe care băștinașii să le recunoască – și implicit să le valorizeze.

Vecinătatea ca formă de organizare socială este capabilă să acopere ambele nivele de raportare la ceilalți⁵⁹: să exprime solidaritatea, nevoia lui „a fi” cu ceilalți și să susțină ajutorarea, nevoia lui „a face” împreună cu ceilalți. Ipostazele⁶⁰ cele mai frecvente prin care se exprimă solidaritățile și ajutorările sunt: înmormântarea și, în general, toate situațiile problematice; integrarea membrilor Vecinătăților în comunități, la nivel individual și la nivel de grup; susținerea identitară.

⁵⁹ Aici, „ceilalți” reprezintă Celălaltul asemănător, nu Celălaltul diferit.

⁶⁰ Am preferat utilizarea termenului de „ipostază” pentru a evita conotația rigidă a termenului de „funcție”: „ipostaza” exprimă mai bine forța de acțiune a actorului, fie el individual sau colectiv, capacitatea lui de a redefini sensurile și formele instituționale în conformitate cu nevoile și dorințele lui, în timp ce „funcția” doar accentuează structura și scopurile instituției respective la un moment dat.

ÎNTR-AJUTORAREA ÎN SITUAȚII PROBLEMATICE

Pentru mulți, **înmormântarea** a fost principala rațiune pentru care s-au înscris în Vecinătate. Dacă, în general, prin modul său de funcționare, Vecinătatea îi scoate pe membrii săi din sistemul relațiilor de rudenie, în momentul înmormântării familia preia conducerea ritualului iar Vecinătatea, ca instituție, nu poate decât cel mult să ajute⁶¹. Vecinătatea nu trebuie considerată o alternativă funcțională a familiei, ci mai degrabă un complement ca și diferitele Societăți de înmormântare, Case pentru pensionari etc. pe ajutorul cărora indivizii se bazează în astfel de situații. Este un ajutor pe care ei îl anticipează, pentru că și-l **asigură** din timpul vieții prin cotizații, rate și alte instrumente financiare. Înscriindu-se în Vecinătate și acceptând o participare formală, nou-veniții au certitudinea unui ajutor în momente critice (iar înmormântarea este cel mai critic moment), dar nu în primul rând sau nu doar financiar:

■„[Oamenii intră în Vecinătate] pentru că știe că primesc ajutor. Casele de deces dau doar banii, pe când aicea, iei 6 oameni care îți sapă groapa, pe care nu îi plătești.” (AS, Turnișor)

Prin sistemul ei de organizare, Vecinătatea acordă servicii preluând o parte din sarcinile familiei, precum anunțarea preotului și a comunității, căutarea groparilor și săpatul gropii, procurarea obiectelor și instrumentelor necesare înmormântării și, ceea ce este foarte important, asigurarea unui cortegiu numeros. Vecinătatea se ocupă de cumpărarea sicriului și a crucii, pentru toți același model, din același material. În Vecinătatea Ghișoiei ajutorul de înmormântare constă într-o sumă de bani obținută din taxe percepute de la toți membrii Vecinătății, echivalentă cu jumătate din salariul lunar mediu pe economie. În acest caz, familia folosește banii pentru a cumpăra sicriul și crucea, un model și un material pe care ea îl dorește⁶².

⁶¹ Este adevărat că uneori, la nivel discursiv, Vecinătatea este atașată universului familial iar unele Vecinătăți poartă doliu după un decedat ca și rudele, dar funcțional, familia este cea care se ocupă de organizarea înmormântării și distribuirea sarcinilor. În plus, în cazul noilor Vecinătăți este vorba adesea de familia restrânsă și nu de cea lărgită.

⁶² Cumpărarea acestor „produse” de către familie (care preferă utilizarea unui lemn mai scump și mai bine lucrat) permite chiar și în cazul înmormântării ieșirea din „rândul celorlalți” și afirmarea prestigiului familiei.

Săpatul gropii este una din sarcinile principale ce revine fiecărui bărbat dintr-o familie membră a Vecinătății. Îndeplinind această obligație, fiecare bărbat asigură membrilor familiei sale gratuitatea acestui serviciu când va fi cazul.

Pe lângă acestea, Vecinătatea mai asigură, după cum am spus, și constituirea cortegiului. De regulă, acesta este format din rudele decedatului și membrii Vecinătății, dar în condițiile în care familia lărgită lipsește (și în această situație se află majoritatea nou-veniților) locul acesteia este preluat de Vecinătate. Spre deosebire de Vecinătățile vechi, în cele noi nu este obligatorie participarea tuturor adulților din familie, ci doar/măcar a unuia.

- „Io când m-am mutat aicea înapoi, mai erau doar câțiva bătrâni, nu avea cine să-i ajute la înmormântare. (...) Le-am zis: nu trebuie să dați nimica, numai să participați la înmormântare. Cel puțin unul [din familie] să participe. Și m-o' înțeles oamenii. Unul din familie să participe.” (TT, Turnișor)

Atunci când numărul membrilor nu este suficient de mare sau o parte din membri nu pot să vină, Vecinătatea împrumută oameni din alte Vecinătăți pentru a asigura un cortegiu cum se cuvine:

- „Dacă e Vecinătatea mică, nu ne ajung oamenii, împrumutăm.” (MG, Turnișor)

Ca și la vechile Vecinătăți, absența de la una din activitățile esențiale legate de o înmormântare (săparea gropii, cortegiul) nu este acceptată decât dacă respectivul își găsește un înlocuitor sau dacă plătește o amendă. Dar, de regulă, în acest caz nu se lipsește, după cum spuneam, mai degrabă din motive morale.

Față de vechile Vecinătăți, cele noi prezintă câteva trăsături specifice în ceea ce privește într-ajutorarea. În primul rând, se constată o întărire a amenziilor pentru absență sau lipsa reprezentării printr-un înlocuitor. În al doilea rând, ajutorul în caz de înmormântare se extinde și la rudele apropiate (părinți și copii), familia trebuind, uneori, să plătească în produse ajutorul pe care îl dă Vecinătatea.

- „De drepturile la deces beneficiază copiii minori și părinții aflați în întreținerea copiilor și care locuiesc în același imobil cu aceștia.” (Vecinătatea D.D.Roșca, Turnișor)

- „Pentru înmormântarea părinților membrilor Vecinătății, cu ajutorul Vecinătății se dau 10 litri de vin.” (Vecinătatea Pomul Verde, Miercurea Sibiului)

În al treilea rând, familia care a înmormântat pe cineva nu este sancționată dacă nu participă la petrecerile Vecinătății pe perioada doliului.

- „O perioadă de 6 luni familia nu participă la sărbători, fără să fie sancționată.” (Vecinătatea Pomul Verde, Miercurea Sibiului)

În al patrulea rând, se manifestă o atitudine tranșantă față de persoanele în vârstă și bolnave care vor să intre în Vecinătate: au fost introduse restricții în ceea ce privește vechimea în Vecinătate care permite accesul la acest ajutor de înmormântare.

- „Cel care intră într-o Vecinătate începe să beneficieze de avantajele acesteia, la un an de la înscriere. Până într-un an, nu au drept decât la cruce și sicriu. Dacă cineva este bolnav la pat nu este înscris în Vecinătate.” (Vecinătatea D.D.Roșea, Turnișor)

Spre deosebire de alte sate, în Miercurea Sibiului Vecinătățile se ajută și la organizarea nunții. Membrii Vecinătății se ocupă de pregătirea mâncării, amenajarea spațiului, servirea în noaptea nunții (de altfel, își și zic „chelneri”). A doua zi se organizează „nunta mică”, o petrecere numai cu membrii familiilor noilor căsătoriți și cu membrii Vecinătății.

În afară de aceste evenimente care mobilizează total Vecinătatea, există situații în care se solicită ajutorul punctual al Vecinătății: un incendiu la o casă, strângerea unui fond de susținere a unei familii care și-a pierdut vaca trăznită de fulger etc. Exemplele însă nu abundă și discuția despre ocaziile și modalitățile de într-ajutorare se rezumă, în general, la înmormântare.

INTEGRAREA ÎN COMUNITĂȚI LA NIVEL INDIVIDUAL ȘI DE GRUP

La nivel individual, integrarea se face prin activarea unui cuplu de reciprocități contractuale⁶³: participarea membrilor la viața Vecinătății și ajutorul

⁶³ Sunt contractuale în măsura în care participarea și ajutorul sunt reglementate prin statute. Reciprocitățile sunt de același nivel astfel că relația își păstrează parametrii

dat de aceasta în momente critice. Prezența activă la evenimente comune, sărbători, petreceri, nunți, înmormântări, comemorări etc, este menținută de sancțiunile formale și/sau informale.

La nivel de grup, integrarea se realizează prin forme totalizante, care, cel puțin la nivel formal, să oblige la o mai mare comunicare între băștinași și nou-veniți. Așa au fost gândite *Balul Veneticilor*, în Cristian și *Petrecerea Vecinătăților* în Miercurea Sibiului.

Declarat a fi deschis tuturor locuitorilor din sat și din afara lui, băștinaș sau venetic, *Balul Veneticilor* din Cristian a fost conceput ca o ocazie pentru toți de a se cunoaște mai bine. La prima ediție, în 1995, dintre băștinași nu au venit decât câțiva prieteni ai nou-veniților și persoane cu funcții în administrația locală.

În Miercurea Sibiului, de 4 ani are loc, anual, o *Petrecere a tuturor Vecinătăților* din comună, condusă de un jude. Până în prezent, acest post a fost ocupat doar de vice-primarul comunei, care de altfel este și inițiatorul. Judele Vecinătăților este ajutat de toți tații de Vecinătate și de ajutoarele de tați de Vecinătate, care formează un comitet de Vecinătăți și care aleg judele pe o perioadă de 3 ani. Petrecerea este fixată în jurul datei de 8 Martie⁶⁴, astfel încât să fie „înainte de începutul postului Paștelui”. În plus, este perioada când „se încheie iarna, se marchează trecerea spre primăvară” și „toate Vecinătățile au avut până la acea dată petrecerea proprie”. Cu acest prilej este sărbătorită și ziua internațională a femeii. Deși sunt invitate toate Vecinătățile din sat, doar câteva vin. Motivul invocat este efortul financiar suplimentar destinat organizării și eventual cadourilor. Petrecerea se organizează la Căminul Cultural din comună. Deschiderea petrecerii este făcută de primarul comunei, care prezintă o scurtă informare despre acțiunile sociale făcute la nivelul comunei (întreținerea cimitirului, a pășunii, a parcului Gării etc.) și de preotul ortodox care face o rugăciune scurtă. Unul din scopurile declarate ale întâlnirii este reunirea tuturor

până la modificarea regulii de schimb. În astfel de situații nu se constată, ca în cazul darului și contra-darului, un dezechilibru valoric în defavoarea celui care face darul, și care încercând ulterior să compenseze această lipsă angrenează o permanentă creștere a valorii schimbului (la care de altfel participă și cel care dă și cel care primește).

⁶⁴ Revine aici sub altă formă practica festivă de dinainte de 1990, când 8 Martie, Ziua Internațională a Femeii, era sărbătorită la nivel național prin programe speciale la televiziune și în toate instituțiile (școli, întreprinderi etc). Preluarea ei este comună și altor Vecinătăți: în Vecinătatea D.D. Roșca din Turnișor, de exemplu, „[ne adunăm] înainte de Paști sau de Ziua Femeii.”

autorităților locale. În afară de sarcina organizării acestei petreceri, judele Vecinătăților se ocupă și de organizarea diferitelor activități comunale, la nivelul Vecinătăților, prin convocarea taților de Vecinătate. Până în 2000, pentru că judele era vice-primarul comunei, nu era foarte clar dacă funcțiile ce revin judeului există ca atare sau doar printr-o conjunctură care favorizează acest cumul.

Susținere identitară

Pentru venetici, instituția Vecinătății este o modalitate prin care membrii ei își păstrează identitatea de „nou-veniți”, devenind în același timp și „un pic băștinași”. Vecinătatea devine în același timp mijloc de susținere identitară și sursă de legitimare. Susținerea identitară este de fapt „susținerea diferenței” pe care nou-veniții o reprezintă, a poziției de „Ceilalți” față de/în fața băștinașilor. Este de fapt principiul în virtutea căruia s-au constituit noile Vecinătăți, acela de „a acționa împreună”, indiferent de unde provin, de a se constitui în forme de organizare care să îi ajute mai mult în cadrul noilor comunități în care trăiesc. Pentru ei Vecinătatea este mai puțin legitimantă, pentru că pentru ei Sasul nu este un mit, este un trecut demn de respect, dar nu de ipostaziat. Susținerea este difuză, are un rol original și de aceea nu se vorbește despre ea decât la trecut. Odată îndeplinită sarcina integratoare, *post-factum* ea nu mai este considerată printre motivele luate în considerare în decizia de a intra într-o Vecinătate.

În cazul Vecinătăților elitiste, referința identitară este încă activă, în pofida refuzului unora din membrii lor de a vorbi despre aceasta, de a o recunoaște. Mai mult decât în cazul celorlalte Vecinătăți de nou-veniți, ea este mijloc de legitimare în cadrul comunității, de punere în evidență atât a prestigiului membrilor săi (indivizi și familii), cât și a unor rețele de influență locală⁶⁵, economică și politică. Este aleasă Vecinătatea, și nu altceva drept formă de „asociere”/formă de „structurare a relațiilor”⁶⁶ pentru că eficiența sa fusese deja dovedită, pentru că ea se dovedise a fi legitimantă: ea era (este) semn al sașilor – și deci al băștinașiei. În cazul acestor Vecinătăți, am putea spune că este vorba de 2 modalități de „utilizare” a Vecinătății în scopul legitimării: una printr-o istoricizare a acestei nevoi de legitimare, cealaltă printr-o permanentă activare discursivă a ei.

⁶⁵ Nu este vorba doar de rețele locale de influență, atâta timp cât unii dintre membrii lor acoperă prin ocupațiile pe care le au și alte zone decât cea a județului Sibiu.

⁶⁶ Structurarea relațiilor dintre ei, dar și dintre ei și ceilalți.

În prezent asistăm la disoluția a ceea ce am numit „modelul sășesc” al Vecinătății. Formele sub care se prezintă Vecinătatea se multiplică și se diversifică, făcând dificilă prezentarea lor într-o schemă descriptivă. Contextele comunitare diferite în care au apărut noile Vecinătăți nu constituie totuși o explicație satisfăcătoare: ele existau și înainte de 1990, când domina modelul sășesc. Ceea ce este comun tuturor acestor forme și ceea ce ne-a permis de a le reuni pe toate sub aceeași denumire este modificarea criteriului de constituire și propunerea altuia, adecvat situației nou-veniților.

Din punct de vedere structural, criteriul unic al proximității spațiale este înlocuit cu o **multiplicitate de criterii de selecție** (colegialitate, prietenie etc.) care transformă Vecinătatea din formă de organizare socială bazată pe proximitate spațială într-o **formă de asociere bazată pe proximitate socială**. În această nouă configurație, „a fi membru al unei Vecinătăți” nu mai este obligatoriu, devine opțional. **Alegerea individuală**⁶⁷ înlocuiește „necesitatea socială”, devenind elementul central al funcționării Vecinătății. Se alege îndeplinirea obligațiilor față de ceilalți membri ai Vecinătății sau plata, intrarea sau ieșirea, și, dincolo de toate acestea, se optează pentru păstrarea diferențelor (în baza cărora au fost respinși de către băștinași) într-o formă de organizare locală, și nu într-o altă formă asociativă.

Din punct de vedere funcțional, Vecinătățile sășești erau definite ca principal actor în spațiul public-comunitar. În aceste condiții, familiei nu-i mai rămânea decât spațiul domestic ca spațiu de acțiune. Tot ceea ce ieșea din sfera acesteia era preluat și îndeplinit/realizat de către Vecinătate (ca de exemplu, înmormântarea). Față de acestea, în Vecinătățile românești vechi familia a fost întotdeauna o alternativă funcțională a instituției Vecinătății. „Actorul public” este familia **împreună cu Vecinătatea**⁶⁸. În cazul noilor Vecinătăți, familia lărgită aproape nu există, pentru că geografic se găsește în altă parte, ea nu mai este în același sat. Chiar dacă rudele apropiate vin și ajută, familia nu are aceeași forță ca și atunci când ar fi prezentă cotidian. Prin această absență,

⁶⁷ „Alegere individuală” în sensul alegerii pe care o face o unitate-membră, în cazul de față, familia.

⁶⁸ Pentru detalii privind interferențele funcționale pe care Vecinătatea le are cu familia și, în general, cu sistemul de rudenie, a se vedea Adriana Oprescu, Stephanie Mahieu, Gabriela Coman, Valentina Deacu, Ozana Oancea, *Altfel de vecinătate, altfel de vecini*, *Dilema*, no. 219/1997.

Vecinătatea își mărește influența în spațiul public-comunitar și re-devine „actor principal”. Spre deosebire însă de „modelul săsesc”, în noile Vecinătăți, în special la cele elitiste, Vecinătatea depășește „spațiul public” și intră simbolic în spațiul domestic (spre exemplu, sărbătorirea zilelor de naștere în cadrul Vecinătății).

Adaptând Vecinătatea la situația în care se găsesc, nou-veniții redefinesc însăși instituția Vecinătății. Mai mult decât o formă de organizare socială, Vecinătatea devine pentru ei un proiect de viitor, care le permite să își gândească în termeni diferiți prezența în comunitățile în care au venit. Este adevărat că, volens-nolens, ei schimbă criteriile de constituire, transformând Vecinătatea după propriile nevoi. Dar atâta timp cât se reunesc în Vecinătăți, ei aderă prin intermediul acestora la spiritul „săsesc” al locului. Vecinătatea le permite în același timp de a fi în interiorul comunității sătești, dar și de a-și păstra specificitățile.

Departa de a fi în situația de a se pierde, Vecinătatea ca instituție continuă deci să viețuiască. Și nu este vorba de o supra-viețuire, ci de o îmbogățire datorată tocmai acestor transformări pe care le suportă.